

ПРО ПІДСУМКИ РОБОТИ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ УКРАЇНИ У 2012 РОЦІ ТА ЗАВДАННЯ НА 2013 РІК

ДОПОВІДЬ ГОЛОВИ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ НА ПЛЕНУМІ 21 лютого 2013 року

У грудні минулого року на церемонії складення присяги судьями, призначеними на посаду вперше, Президент України ще раз підкреслив і наголосив, що від професійності та принципності в обстоюванні законності, прав і свобод громадян значною мірою залежить успішність реалізації курсу економічних та соціальних реформ, які на сьогодні запроваджуються в Україні.

При цьому основними пріоритетними завданнями Глава держави визначив покращення інвестиційного, банківського та бізнес-клімату, максимальне використання всього потенціалу вітчизняної промисловості та сільського господарства, подолання енергетичної залежності, прискорення розвитку регіонів та укріплення внутрішнього ринку.

Проведення таких перетворень на державному рівні неможливе без участі судової системи, зокрема господарських судів.

Третій рік судова влада нашої держави працює в рамках Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що став дієвим механізмом модернізації судової системи.

Розпочаті перетворення свідчать про значні зміни в розбудові української системи правосуддя, успіх яких, як ми знаємо, залежить від повного та якісного практичного застосування законодавчих змін при ухваленні судових рішень.

Нам належить продовжувати рухатись уперед, удосконалюючи свою роботу в рамках нового Закону. Нашими пріоритетними завданнями залишаються забезпечення доступності правосуддя, дотримання передбачених законом строків розгляду справ, формування єдиної та однозначної судової практики.

Разом з тим якість здійснення правосуддя значною мірою залежить від уміння організувати роботу кожного окремого суду. Тому, шановні голови судів, держава потребує вашої активної діяльності, щоб покращити роботу кожного суду, перетворивши його на ще ефективніший інститут захисту прав та свобод. Адже саме від нашої з вами повсякденної праці залежить утвердження справедливості в реалізації прав суб'єктів господарювання, охорона інтересів держави.

Наше засідання присвячене основним стратегічним пунктам роботи системи господарських судів України, зокрема:

- підведенню підсумків роботи за 2012 рік;
- обговоренню актуальних проблем в діяльності господарських судів;
- формуванню шляхів покращення рівня якості відправлення правосуддя у сфері господарських відносин та актуальні завдання на поточний рік.

Дозвольте коротко повідомити про статистичні показники роботи зі здійснення правосуддя господарськими судами у звітному періоді.

Аналіз динаміки основних показників господарського судочинства за 2012 рік свідчить про зменшення числа звернень у суди щодо вирішення спорів, які виникають у процесі економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Упродовж 2012 року місцевими господарськими судами розглянуто 193,5 тис. звернень, що на 28 відсотків менше за аналогічний показник попереднього року.

Зазначена тенденція може пояснюватись деяким зниженням активності діяльності суб'єктів господарювання. Дехто вважає, що це відбулось за рахунок збільшення розміру судового

збору, але остаточний аналіз щодо цього питання на цей момент перебуває на завершальній стадії і не дає підстав говорити, що саме розмір судового збору спонукав до зменшення справ. Така тенденція помітна на сьогодні в судах усіх юрисдикцій.

Найбільшу кількість звернень розглянуто господарськими судами міста Києва (32,4 тис.), Дніпропетровської (21,5 тис.) та Донецької (13,5 тис.) областей.

Найменше звернень розглянуто господарськими судами міста Севастополя (2,5 тис.), Закарпатської і Тернопільської областей (по 2,9 тис. у кожному).

На розгляд до апеляційних господарських судів протягом 2012 року надійшло 39,9 тис. апеляційних скарг, що на 15,6 відсотків менше, ніж у 2011 році. При цьому найбільшу кількість скарг розглянуто в Київському (7,9 тис.) та Донецькому (4 тис.) апеляційних господарських судах.

До Вищого господарського суду України у 2012 році надійшло 23,2 тис. касаційних скарг, що на 22 відсотки менше порівняно з попереднім періодом.

Зменшення у 2012 році кількості апеляційних і касаційних скарг пов'язано із суттєвим зменшенням кількості розглянутих справ місцевими господарськими судами; збільшенням сум судових витрат у зв'язку із запровадженням судового збору.

За розгляд заяв і скарг заявниками сплачено та присуджено до стягнення до спеціального фонду Державного бюджету України судового збору в розмірі 408 млн грн, що у півтора рази більше, ніж у 2011 році було сплачено державного мита.

Сума коштів, заявлених до стягнення, збільшилась на 7,2 відсотка і складає 134,3 млрд грн проти 125,2 млрд грн у 2011 році.

До господарського обороту суб'єктів господарювання за результатами судового розгляду справ за їх участю підлягає поверненню близько 82,2 млрд грн, що складає 61,2 відсотка заявлених вимог. При цьому більше половини коштів (47 млрд грн) присуджено до стягнення у справах, що виникли з кредитних правовідносин. Зазначені кошти були присуджені до стягнення у справах, що становлять лише 3,7 відсотка розглянутих.

До Державного бюджету України та державних цільових фондів прямо або опосередковано спрямовано 746,5 млн грн. Як завжди найактивнішими учасниками судового процесу з числа державних органів були органи прокуратури.

Протягом 2012 року місцевими господарськими судами України за позовами прокурорів розглянуто 8,7 тис. справ, тобто 10 відсотків загальної кількості, що на 18,8 відсотка менше, ніж у 2011 році.

За результатами розгляду позовів прокурорів судами присуджено до стягнення 4,5 млрд грн, що на 36 відсотків більше, ніж у 2011 році.

Протягом 2012 року господарськими судами розглянуто 7,6 тис. справ про банкрутство, що на 26,9 відсотка менше порівняно з 2011 роком. З них 80,2 відсотка припинено провадженням із затвердженням звіту ліквідатора та ліквідабансу.

Для розгляду справ про банкрутство типовими були такі тенденції, як: зменшення кількості поданих до суду заяв про порушення справи про банкрутство; стабільно низька кількість укладених мирових угод та низька ефективність процедури санації; зменшення кількості підприємств-боржників, що перебувають на стадії ліквідаційної процедури.

У місцевих господарських судах протягом звітнього періоду в середньому кожним суддею розглядалося 269 заяв на рік, тоді як у 2011 році цей показник становив 422 заяви.

З найбільшим навантаженням працювали судді господарських судів Дніпропетровської області та міста Києва. Водночас у суддів господарських судів Івано-Франківської, Рівненської, Чернігівської областей навантаження в 1,5 разу менше від середнього показника по місцевих господарських судах. Така тенденція спостерігається в цих судах уже протягом кількох років.

В апеляційних господарських судах середній рівень навантаження на одного суддю становив 154 розглянутих апеляційних скарги на рік.

З найбільшим навантаженням працювали судді Донецького та Київського апеляційних господарських судів, а з найменшим – Харківського та Одеського.

Середнє навантаження суддів Вищого господарського суду України у 2012 році становило 258 касаційних скарг.

Показники роботи господарських судів свідчать, що у звітному періоді більшість – 79,4 відсотка – судових рішень судів першої інстанції не оскаржувалися.

Пріоритетним напрямом у діяльності господарських судів залишається постійне покращення якості здійснення правосуддя. Не зважаючи на зменшення кількості скарг у звітному періоді, якісний показник відправлення правосуддя зріс і становить 3,6 відсотка скасованих судових рішень місцевих господарських судів унаслідок їх перегляду вищими судовими інстанціями, тоді як у 2011 році цей показник становив 3,8 відсотка.

Найкращих результатів досягнуто господарськими судами Чернівецької, Чернігівської та Хмельницької областей, де кількість змінених та скасованих судових рішень склала від 0,9 до 1,8 відсотка загальної кількості ухвалених. При цьому господарські суди Чернігівської та Чернівецької областей у 2011 році також показали високі результати якості роботи.

Сталими позитивними показниками якості розгляду справ протягом останніх двох років характеризується робота господарських судів Кіровоградської, Полтавської, Київської, Житомирської, Сумської, Закарпатської, Луганської областей.

Водночас у господарських судах Автономної Республіки Крим та Запорізької області кількість скасованих та змінених судових рішень була найбільшою і становила в кожному 6 відсотків загальної кількості ухвалених.

Минулий рік відзначається покращенням якості здійснення правосуддя й апеляційними господарськими судами. Так, внаслідок касаційного перегляду було змінено і скасовано 4,3 тис. судових рішень апеляційних господарських судів, що в середньому складає 10,4 відсотка ухвалених ними, тоді як у попередньому році цей показник становив 11,7 відсотка.

Таке покращення відобразилось, зокрема, на кількості справ, направлених Вищим господарським судом України на новий розгляд. Якщо зі скасованих касаційною інстанцією судових рішень у 2011 році 61 відсоток справ направлено на новий розгляд, то в минулому році цей показник склав 52 відсотки.

Кілька років поспіль найвищої якості розгляду справ досягають Донецький та Рівненський апеляційні господарські суди, де кількість змінених та скасованих судових актів склала відповідно 8,3 і 9,8 відсотка.

Найнижчу якість розгляду справ мають Харківський та Львівський апеляційні господарські суди, у яких цей показник становить відповідно 11,6 і 11,4 відсотка.

Деякі сльві про статистичні показники щодо перегляду Верховним Судом України постанов Вищого господарського суду України.

У 2012 році до Вищого господарського суду України надійшло 1,7 тис. заяв про перегляд Верховним Судом України судових рішень господарських судів, що на 28,4 відсотка менше порівняно з попереднім періодом.

Вищим господарським судом України винесено 65 ухвал про допуск заяв про перегляд судових рішень господарських судів до провадження Верховного Суду України, що на 50,7 відсотка менше, ніж у 2011 році. За наявними даними Верховним Судом України за наслідками розгляду було повністю або частково задоволено 41 заяву, що менше на 33,9 відсотка порівняно з 2011 роком та становить 0,29 відсотка загальної кількості прийнятих постанов Вищого господарського суду України.

Наведена статистика переконливо свідчить, що перевірка в касаційному порядку Вищим господарським судом України питань правильності застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального і процесуального права є основним, а в більшості випадків єдиним способом забезпечення єдності судової практики господарських судів.

Таким чином, статистичні дані звітної року свідчать про зменшення навантаження на судді господарських судів; зменшення кількості оскаржених судових рішень і кількості змінених та скасованих судових рішень в апеляційному, касаційному порядку та за наслідками перегляду судових рішень Верховним Судом України; збільшення розміру сплаченого судового збору.

Слід також зазначити, що у 2012 році господарськими судами активно здійснювалися превентивні заходи, спрямовані на попередження правопорушень у сфері економічних правовідносин, про що свідчить винесення 1,4 тис. окремих ухвал, а також направлення до пра-

воохоронних органів 382 повідомлень про виявлення порушень, що містять ознаки дій, переслідують у кримінальному порядку.

Звертаю увагу на те, що з метою приведення статистично-облікової документації господарських судів у відповідність до змін, що сталися у чинному законодавстві, з 1 січня 2013 року в господарських судах запроваджено нові форми статистичної звітності, які дозволяють удосконалити визначення фактичного навантаження суддів господарських судів, якості ухвалених ними судових рішень і здійснення аналізу та узагальнення розглянутих справ за актуальними категоріями господарських справ.

Авторитет судової влади складається не лише з кількісних та якісних показників відправлення судочинства. Важливими факторами рівня здійснення правосуддя залишаються питання моралі і чесності. У судовій системі не повинно бути місця непрофесійності, некомпетентності, неповаги до учасників судового процесу, нехтування положеннями закону, корупції. Суддя повинен повністю усвідомлювати кожен свою дію, нести відповідальність за кожне прийняте рішення.

У 2012 році до Вищого господарського суду України надійшло 254 звернення стосовно недоліків у роботі господарських судів, у тому числі й скарги на дії суддів, що на 27 відсотків менше, ніж у попередньому періоді.

Основною причиною надходження скарг у переважній частині випадків була суб'єктивна оцінка заявниками законності судових рішень та дій суддів під час розгляду справ. Так, у більшості випадків заявники, скаржачись на порушення суддями норм матеріального та процесуального права, просили вплинути на судовий процес у зв'язку з незадоволенням результатами розгляду конкретної справи, а іноді і переглянути судові рішення в позапроцесуальному порядку. І скажу вам, що непоодинокі випадки вказують на конкретні процесуальні порушення, в тому числі пов'язані з організацією роботи судів.

Третина звернень і скарг стосується порушень приписів процесуального законодавства щодо строків порушення провадження у справі, повернення позовних заяв, розгляду судових справ, надсилання судових рішень, наказів, апеляційних і касаційних скарг до відповідних судових інстанцій тощо.

Наявні випадки, коли апеляційна інстанція в разі надходження касаційної скарги на судові рішення, яким залишено в силі рішення місцевого суду про стягнення, не надсилає відповідну справу до місцевого суду для видачі наказу, чим порушуються права сторони стосовно виконання судового рішення, яке набрало законної сили.

У скаргах, що надходять до Вищого господарського суду, нерідко наводяться випадки, на які необхідно звертати увагу. Як от суддя через п'ять місяців розгляду справи за участю Генеральної прокуратури України подає і задовольняє самовідвід, оскільки чоловік судді працює в цьому органі, хоча він і не брав участі у цій справі безпосередньо. То невже ці питання мають вирішуватися через п'ять місяців?

Слід також зазначити, що з усіх звернень, що надійшли до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у 2012 році стосовно суддів місцевих і апеляційних господарських судів, дисциплінарне стягнення (у вигляді догани) застосовувалось лише двічі, при цьому одне з них скасоване Вищою радою юстиції. 99,8 відсотка звернень стосовно дисциплінарної відповідальності суддів господарських судів не мають наслідком застосування дисциплінарної відповідальності.

Але я постійно наголошую, звертаючись до голів місцевих та апеляційних господарських судів, ви повинні бути генераторами у підвищенні відповідальності кожного судді за результати його діяльності. Будь-які процесуальні порушення з боку судді, недотримання ним процесуальних строків формують негативний імідж судді як носія правосуддя, принижують наш авторитет в очах учасників судового процесу, громадськості, державних інституцій.

З ваших звітів помітно, що в судах проводиться відповідна робота, однак вона не повинна зводитися лише до формальності та відписок. Візьміть під власний контроль кожне з повідомлень громадян, ЗМІ про проблеми, що існують у вашому суді, неналежну організацію роботи з інших питань і невідкладно реагуйте відповідним чином.

Спрямуйте свої зусилля на вдосконалення якості та оперативності роботи, забезпечення справедливого й ефективного правосуддя.

Протягом звітнього періоду у Вищому господарському суді України систематично аналізувалися правові позиції Верховного Суду України, викладені у його постановках. Підготовлено низку інформаційних листів «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів», у яких повідомлено господарським судам про правові позиції Верховного Суду.

Вивчення та узагальнення судової практики на сьогодні є одним із пріоритетних напрямів забезпечення однакового застосування законодавства. У Вищому господарському суді на цьому зосереджується значна увага.

Протягом звітнього року Вищим господарським судом України напрацьовано низку документів, спрямованих на формування правильної і однакової судової практики, серед яких 9 постанов Пленуму.

Проблемні питання неоднакової практики вирішення господарських спорів, підготовка відповідей на численні звернення господарських судів стосовно застосування норм законодавства знайшли відображення у низці оглядових та інформаційних листів, що стосуються виконання господарських зобов'язань; державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; питань приватизації; обчислення термінів доставки залізницею вантажів та визначення розміру штрафу за порушення цих термінів; здійснення державного контролю за використанням і охороною земель; представництва прокуратурою інтересів держави в господарському суді; безготівкових розрахунків та переказу грошей; валютного контролю та валютного регулювання; застосування законодавства про рекламу, земельного законодавства, законодавства про банкрутство.

Отже, узагальнення судової практики, підготовка та прийняття постанов Пленуму Вищого господарського суду України з питань роз'яснення застосування законодавства при розгляді справ різних категорій, а також відповідних інформаційних та оглядових листів є одним із пріоритетних напрямів діяльності Вищого господарського суду України, про що свідчать і плани на поточний рік: зокрема, передбачається підготувати і розглянути 6 постанов, низку інформаційних листів тощо.

Численні публікації в засобах масової інформації та відгуки свідчать про величезне практичне значення відповідних узагальнень судової практики не лише для суддів, а й для фахівців у галузі права, науковців, адвокатів.

З метою однакового застосування норм Конституції та законів України в судовій практиці, на основі її узагальнення, а також враховуючи статистичні показники роботи господарських судів у 2012 році, Вищим господарським судом України надавалась методична допомога судам нижчого рівня.

Так, у Вищому господарському суді України створювались робочі групи, які попередньо відпрацьовували проблемні питання і здійснювали виїзди на місця. Методична допомога надавалась у застосуванні земельного законодавства – господарським судам Івано-Франківської і Дніпропетровської областей; банківського та корпоративного законодавства – господарським судам Чернівецької та Сумської областей; законодавства про банкрутство – господарським судам Миколаївської, Одеської, Херсонської області та Рівненському апеляційному округу.

Результати проведеної роботи використовувалися при підготовці рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства при вирішенні справ відповідної категорії.

У рамках надання методичної допомоги проведено низку семінарів, круглих столів, нарад тощо за участю суддів господарських судів.

Протягом 2012 року мною було здійснено ряд робочих поїздок по апеляційних округах, серед яких Севастопольський, Львівський та Харківський.

Під час підготовки до цих поїздок вивчалися результати перегляду в касаційному порядку судових рішень, прийнятих у відповідних округах, і були виявлені певні порушення.

Траплялися випадки, коли судові рішення приймалися не тими суддями, які входили до складу колегій, що розглядали справу; не враховувалися рекомендаційні роз'яснення пленумів Вищого господарського суду України і Верховного Суду України; новий розгляд справ здійснювався тими самими суддями, які здійснювали первісний розгляд і судові рішення

яких були скасовані у касаційному порядку; порушувались правила підвідомчості та підсудності; судові рішення ухвалювалися без залучення осіб, яких вони стосувались.

Крім того, були випадки направлення апеляційною інстанцією справ на новий розгляд до суду першої інстанції. Це взагалі нонсенс, враховуючи повноваження апеляційного суду, а також те, що цей суд при розгляді справи користується правами суду першої інстанції.

Такі поїздки по апеляційних округах виявились досить ефективним інструментом для виявлення проблемних питань у їх роботі з метою подальшого їх унеможливлення.

У 2012 році особливу увагу приділено роботі з внесення змін і доповнень до Закону України «Про судовий збір».

Чинною редакцією цього Закону передбачено, що при зверненні до господарського суду судовий збір сплачується в значно більших розмірах, ніж у разі звернення до загальних та адміністративних судів, що в умовах нечіткого розмежування юрисдикції цих судів тягне за собою істотні негативні наслідки.

До того ж диференціація ставок судового збору залежно від підвідомчості справ – загальним, господарським чи адміністративним судам – суттєво порушує принцип рівності учасників судового процесу, який належить до конституційних засад правосуддя.

Вищий господарський суд України запропонував внести до цього Закону зміни, якими передбачається, зокрема, встановлення однакових за розміром ставок судового збору для юридичних осіб при зверненні до судів усіх судових юрисдикцій, а також диференціацію ставок залежно від суб'єкта, що подає заяву або скаргу, а не від суду, до якого вона подається.

Крім згаданого нами, опрацьовано значну кількість законопроектів, які мають важливе значення і стосуються удосконалення організації роботи судової системи, удосконалення окремих положень процесуального законодавства, соціального захисту суддів та членів їх сімей, а також інших важливих питань.

Разом з тим, необхідно активізувати роботу, спрямовану на прийняття нового Господарського процесуального кодексу України, а також на належне врегулювання розмежування компетенції судів різних юрисдикцій.

За результатами роботи у 2012 році виявилась ефективною практика проведення засідань секцій Науково-консультативної ради та круглих столів з обговорення проблемних питань застосування законодавства з метою підготовки та опрацювання проектів постанов Пленуму Вищого господарського суду України.

Такі заходи за участю суддів усіх рівнів, науковців, фахівців у визначеній галузі та юристів-практиків забезпечили багатовекторний підхід для окреслення проблем правозастосування: з одного боку – науково-фаховий, з іншого – практично-прикладний, що дозволило всебічно вивчити питання та підготувати відповідні рекомендації на належному рівні.

Становлення національної економіки в умовах світової фінансової кризи, процес її інтеграції з міжнародними фінансовими системами гостро виявили необхідність оновлення на законодавчому рівні правового регулювання інституту неспроможності.

19 січня 2013 року набрала чинності нова редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», в якому враховано економічну ситуацію в країні, зауваження міжнародних організацій, а також пропозиції Вищого господарського суду України. Новою редакцією закону закріплено пріоритет збереження господарюючого суб'єкта, а також розширено компетенцію суду шляхом встановлення підсудності господарському суду, який розглядає справу про банкрутство, всіх справ у спорах за участю боржника. Це дозволить прискорити роботу судів, зменшити витрати, пов'язані з розглядом таких справ, здійснити контроль за діями учасників справи про банкрутство, більш повно зберегти ліквідаційну масу.

Змін зазнав і статус арбітражного керуючого, який став суб'єктом незалежної професійної діяльності.

На виконання вимог Закону постановою Пленуму Вищого господарського суду України у січні цього року затверджено Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство, яке вже чинне. Цим Положенням, як ви знаєте, визначено порядок автоматизованого відбору кандидатури арбітражного керуючого і порядок функціонування відповідної автоматизованої системи. Прий-

нятий документ покликаний забезпечити об'єктивний та неупереджений відбір арбітражного керуючого для призначення у справі про банкрутство, а також доступ суддів господарських судів до необхідної їм інформації щодо арбітражного керуючого.

На сьогодні Вищим господарським судом України проводиться робота з розроблення та впровадження шляхів реалізації положень нової редакції Закону про банкрутство та забезпечення однакового застосування господарськими судами норм права при розгляді справ про неплатоспроможність боржника.

Президент України доручив органам влади вжити заходів, спрямованих на забезпечення права громадян на доступ до правосуддя, гарантування права на судовий захист та сприяння впровадженню міжнародних стандартів у цій сфері.

Питання доступу до правосуддя тісно переплітається з іншим вкрай важливим сьогодні питанням формування позитивного іміджу судів у суспільстві.

Вищий господарський суд продовжує роботу в цьому напрямі та у квітні цього року планує на базі Харківського апеляційного господарського суду провести науково-практичну конференцію на тему «Організація роботи та адміністрування в господарських судах України».

У межах конференції будуть розглянуті питання за такими напрямками, як доступ до правосуддя, організаційні аспекти адміністрування господарських судів, правовий статус судді господарського суду. До участі в конференції запрошено представників Державної судової адміністрації України, Національної школи суддів України, вчених, які опікуються питаннями організації роботи й адміністрування в судах, голів, заступників голів, керівників апаратів, керівників кадрових служб усіх господарських судів.

До речі, додам, що відповідно до щорічного моніторингу стану незалежності суддів в Україні, проведеного в 2012 році Радою суддів України спільно з Центром суддівських студій, за результатами опитування громадян-відвідувачів судів рівень незалежності, неупередженості та справедливості судового розгляду був однозначно позитивним. Приємним є і той факт, що господарські суди, як апеляційні, так і місцеві, мають у середньому один із кращих результатів серед судів загальної юрисдикції.

У зазначеному аспекті не повинні залишатися поза нашою увагою і питання висвітлення діяльності господарських судів та підтримка зв'язків із засобами масової інформації.

Актуальним на сьогодні є питання впровадження в господарських судах інноваційних технологій, зокрема програми «Електронний суд», а також відеоконференцз'язку, що дозволить уникнути затягування судового розгляду справи у зв'язку з неможливістю того чи іншого учасника процесу прибути на судові засідання. Місцевим і апеляційним господарським судам необхідно спільно з Державною судовою адміністрацією активізувати роботу в цьому напрямі.

Запорукою здійснення правосуддя на належному рівні є підготовка висококваліфікованих кадрів для судової системи. На сьогодні цю функцію в державі покладено на Національну школу суддів України, з якою Вищим господарським судом налагоджена постійна співпраця.

Так, у 2012 році за різними напрямками підготовки 112 суддів та 183 працівники апарату пройшли навчання в Національній школі суддів України. Підготовку слухачів здійснює викладацький склад, до роботи якого в минулому році як викладачів залучалося 17 суддів Вищого господарського суду України.

Окремо зазначу, що питання професійного навчання суддівських кадрів та періодичної підготовки суддів, передбаченої Законом України «Про судоустрій і статус суддів», було і залишається актуальним. Тому підкреслюю, що головам господарських судів необхідно займати активну позицію в цьому напрямі, адже Законом саме на них покладено обов'язок забезпечення виконання вимог щодо підвищення кваліфікації суддів відповідного суду.

Останнім часом не лише у суддів, а й у всього суспільства викликає занепокоєння стан забезпечення незалежності та державного захисту суддів.

Ми солідарні в цьому питанні з Радою суддів України, яка у своїй заяві до Парламенту, Уряду та правоохоронних органів у грудні минулого року зазначила, що стан забезпечення безпеки суддів є незадовільним, механізми захисту суддів від протиправних посягань є не-

ефективними, що призводить до незворотних наслідків. У зв'язку з цим органам влади необхідно вжити невідкладних кардинальних заходів для захисту суддів та їхніх родин.

Також актуальним є питання посилення гарантій незалежності суддів, у тому числі покращення їхнього матеріального і соціально-побутового забезпечення.

Одним із ключових питань в роботі системи є її фінансове забезпечення.

Бюджетні призначення на утримання Вищого господарського суду України профінансовані у 2012 році у повному обсязі і витрачені за цільовим призначенням, бюджетні зобов'язання та платежі здійснювалися в межах річної суми видатків, передбаченої Державним бюджетом України на 2012 рік, що дало можливість виконати основні завдання, покладені на суд. Інформацію про виконання бюджету Вищим господарським судом за 2012 рік розміщено на офіційному веб-сайті суду та опубліковано в газеті «Юридичний вісник України» № 7 в лютому 2013 року.

Однак щодо функціонування всієї системи господарських судів минулий 2012 рік був чи не найгіршим у фінансовому плані для апеляційних та місцевих господарських судів за останні роки, зокрема, що стосується спеціального фонду та видатків на оплату праці.

Видатки на утримання в цілому всієї системи господарських судів у Державному бюджеті України 2012 року були передбачені в надто обмежених обсягах. У результаті розподілу бюджетних асигнувань на загальний і спеціальний фонди державного бюджету недофінансовані видатки склали:

- по місцевих господарських судах в сумі 24,7 млн грн, у тому числі на оплату праці 16,4 млн грн;

- по апеляційних господарських судах в сумі 6,1 млн грн, у тому числі на оплату праці 3,6 млн грн; це, в свою чергу, призвело до утворення кредиторської заборгованості на початок 2013 року, яка не може бути відображена у фінансовій звітності, оскільки відповідно до ст. 48 Бюджетного кодексу бюджетні зобов'язання за спеціальним фондом бюджету беруть виключно в межах відповідних фактичних надходжень.

Виникали проблеми в нарахуванні та виплаті суддівської винагороди і заробітної плати працівників апарату судів у встановлені строки, відпускних, матеріальної допомоги на оздоровлення, премій та надбавок працівникам суду за виконання особливо важливої роботи, неможливо було повністю здійснити виплати працівникам апарату матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань, що вплинуло на соціальне забезпечення державних службовців.

Необхідно зазначити, що оплата праці працівників апаратів судів втратила свою стимулюючу функцію, оскільки заробітна плата не відповідає рівню кваліфікації персоналу та фактичним результатам праці. Низька заробітна плата і високі вимоги до кандидатів на посади державних службовців не мотивують до влаштування на вакантні посади у структурі апарату суду.

У 2012 році бюджетні асигнування надходили нерівномірно та нестабільно, що в свою чергу призводило до дезорганізації в роботі судів у цілому, особливо це позначилося на забезпеченні конвертами, знаками поштової оплати, папером, дисками та іншими витратними матеріалами. Систематично виникала заборгованість з оплати поштових відправлень, що, безперечно, спричиняло напруження в питаннях додержання процесуальних строків і термінів розгляду справ, проте завдяки вжитим заходам це не призвело до їх системних грубих порушень.

Суди були змушені запровадити заходи суворої економії фінансових ресурсів на оплату договорів на отримання послуг та виконання робіт, без яких неможливо функціонувати, а в деяких випадках повністю відмовитися від них і обмежити використання енергоносіїв. Дякую керівникам судів, які з розумінням поставилися до ситуації і знаходили оптимальні шляхи вирішення зазначених проблем.

З початку 2013 року ситуація щодо фінансового забезпечення системи господарських судів не тільки не покращилась, а навпаки, ще більше погіршилась і загострилась. Кошторисні призначення 2013 року забезпечують мінімальну потребу лише на 50 відсотків загальної суми необхідних коштів.

Нагальним і особливо важливим залишається питання оплати праці. У видатках загально-го фонду Державного бюджету на 2013 рік не враховані положення ст. 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо встановлення посадового окладу судді на рівні 10 мінімальних заробітних плат і зміну доплати за вислугу років. До того ж видатки на оплату праці є на 5 відсотків меншими, ніж у 2012 році, і вимагають значного зниження досягнутого рівня суддівської винагороди та заробітної плати працівників апаратів судів, що є грубим порушенням Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Додаткова потреба у коштах на суддівську винагороду та оплату праці працівників апаратів судів і нарахування на заробітну плату місцевих господарських судів складає 137562,7 тис. грн, апеляційних – 55073,3 тис. грн.

Крім того, вкрай незадовільними та нездатними забезпечити першочергові потреби господарських судів у 2013 році є інші видатки, за рахунок спеціального фонду, який формується з надходжень судового збору, на оплату поштових відправлень, придбання конвертів, марок, паперу, папок, витрати на відрядження, технічне обслуговування обладнання і техніки тощо.

Зазначені недоліки негативно впливають на стан господарського судочинства.

Вважаємо, що для забезпечення належного функціонування кожному суду господарської системи необхідно збільшити кошторисні призначення на 2013 рік шляхом внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік».

Підбиваючи підсумки, хочу сказати, що в нашій державі зроблено чимало для належного здійснення правосуддя. Але залишилося і багато проблем, які потребують вирішення.

Рада суддів України затвердила в грудні 2012 року Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013–2015 роки, в якому визначила, що завданням подальшого розвитку правосуддя в державі є реалізація утвердження верховенства права в суспільстві і забезпечення кожній людині права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді. При цьому розвиток правосуддя в Україні має бути спрямований на забезпечення, зокрема: доступності правосуддя; справедливої судової процедури; незалежності, безсторонності та професіоналізму суддів; ефективності судового захисту.

Отже, важливими для нас завданнями залишаються забезпечення справедливого й ефективного правосуддя, покращення його якості і доступності, а також збільшення і підтримка високого рівня довіри громадськості до судів.

У цьому розрізі необхідно проводити роботу в напрямі покращення якості адміністрування і організації роботи в господарських судах, запровадження нових форм і методів роботи, а також нових комунікаційних технологій.

Розгляд справ у господарських судах має здійснюватись оперативно, з дотриманням передбачених процесуальним законом строків. Справедливість та законність судового рішення, його якість є основними критеріями, за якими формується ставлення до судової влади.

У питанні забезпечення якості важливу роль відіграють дотримання судами тих правових позицій, які напрацьовані Верховним і Вищим господарським судами.

Формування єдиної та однозначної судової практики є надважливим завданням Вищого господарського суду України як суду касаційної інстанції. Місцеві й апеляційні господарські суди також повинні приділяти цьому питанню значну увагу на місцях. Від цього якість нашої спільної роботи лише покращиться.

Особливу увагу слід звертати на збільшення відповідальності суддів. У судовій системі не повинно бути місця непрофесійності, некомпетентності, неповаги до учасників судового процесу, нехтування положеннями законів.

Нам необхідно продовжувати наполягати на вжитті на державному рівні невідкладних заходів для захисту суддів та їхніх родин, посиленні гарантій незалежності суддів, у тому числі покращення їхнього матеріального і соціально-побутового забезпечення.

Також ми повинні обстоювати нашу позицію стосовно необхідності забезпечення належного функціонування системи господарських судів, зокрема збільшення кошторисних призна-

чень на 2013 рік шляхом внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік».

Лише спільними зусиллями та конкретними діями, спрямованими на збільшення відповідальності за результати роботи, можна забезпечити належний рівень правосуддя на засадах верховенства права, право на справедливий суд та захист прав і інтересів суб'єктів господарювання, гарантованих Конституцією України та міжнародними договорами.
